

SOLOPPGANG I RIGA

AV ALEKSEJ ARBUZOV

RIKSTEATRET

Nasjonalbiblioteket
Depotbiblioteket

I SAMARBEID MED
OSLO NYE CENTRALTEATRET

PÅ TURNÉ FOR DIN SKYLD

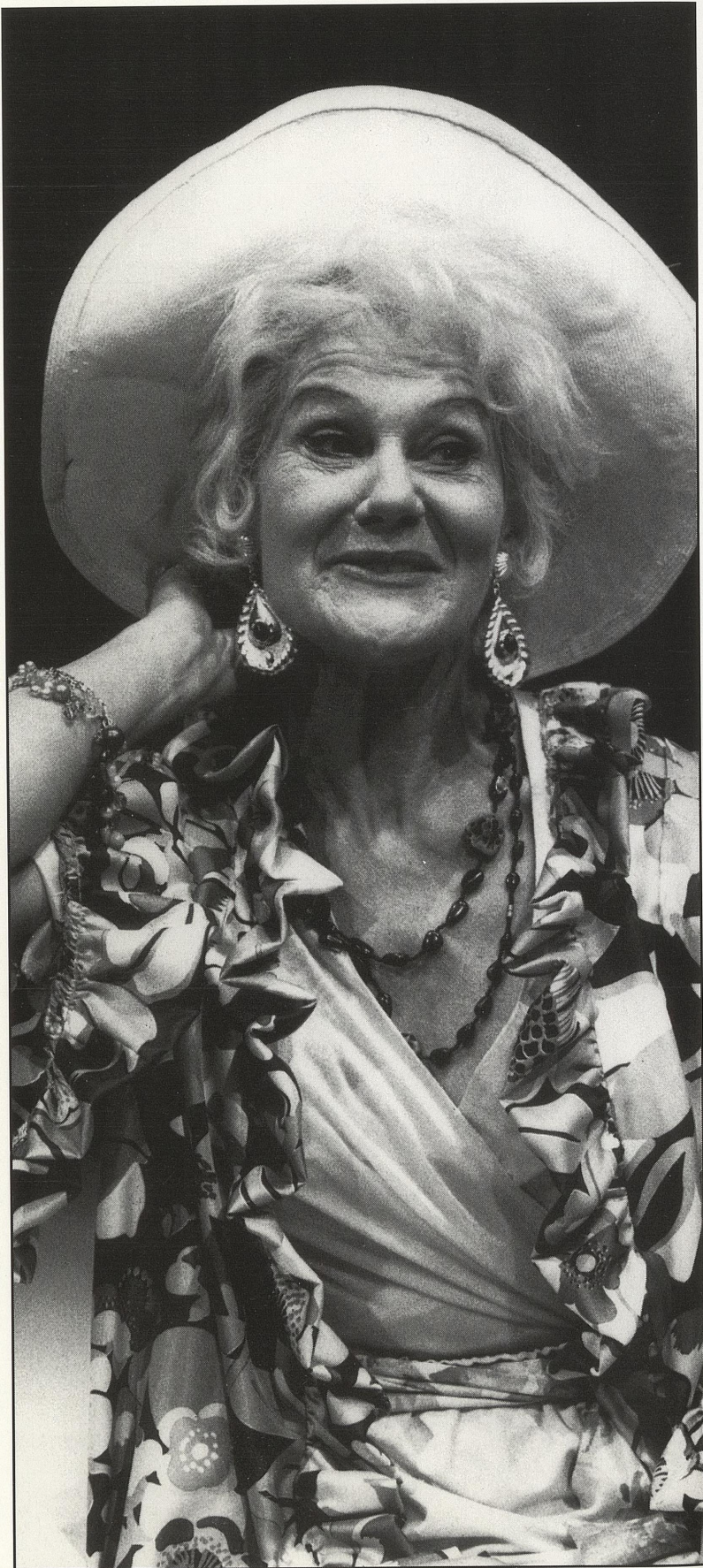

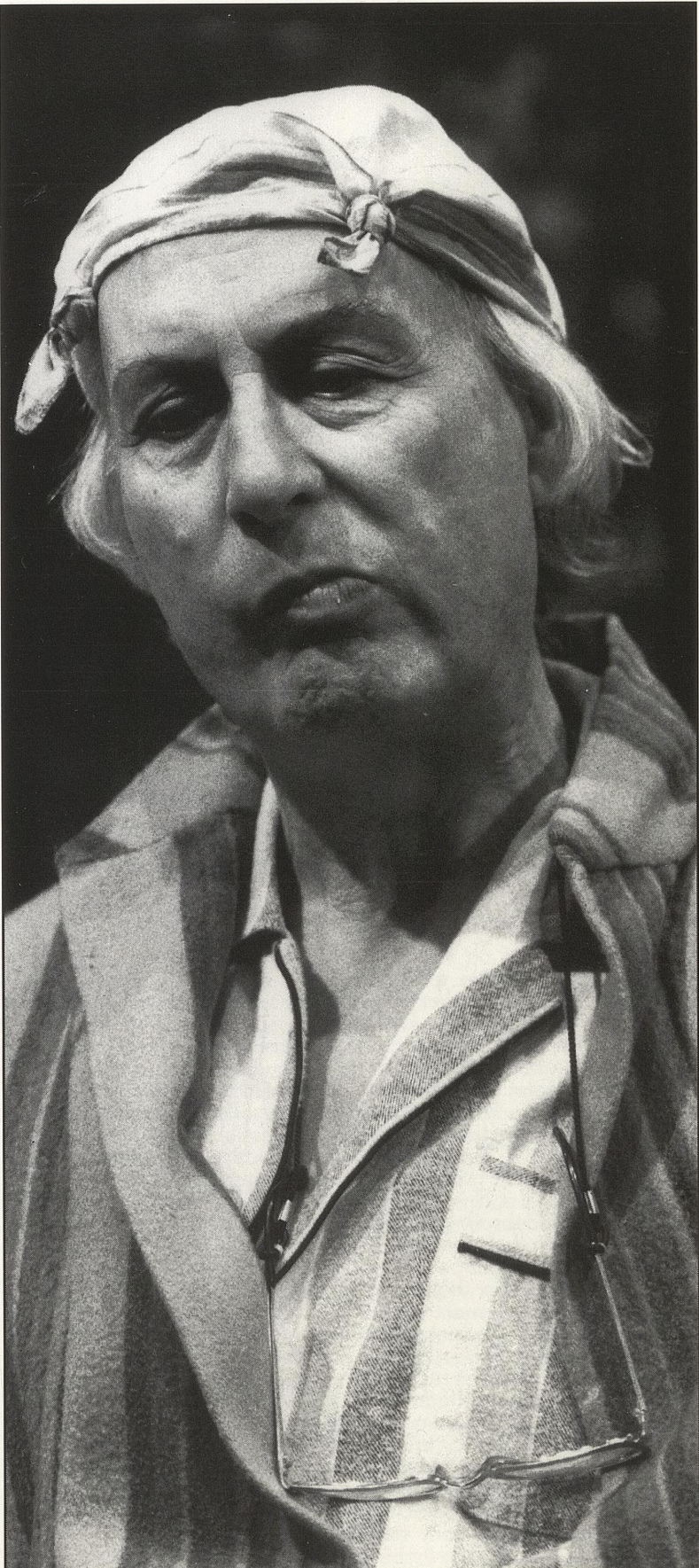

SOLOPPGANG I RIGA

av Aleksej Arbuzov
Oversatt fra engelsk av Elisabeth Thams

Utgitt av Riksteatret
Programredaksjon: Erik Årslund
Grafisk design: Per Olav A. Austdahl
Foto: Leif Gabrielsen
Trykk: Enersens Trykkeri as, Oslo

Det menneskelige teaters dramatikere

Av Helena Krag

De brune øynene lyste av humor under en kort, gråsprenget lugg. Ansiktstrekkene var markerte, skikkelsen tettbygd. Han virket intelligent og trygg på seg selv. Og han stilte spørsmål andre vék tilbake for... Slik var mitt første inntrykk av kveldens forfatter – Aleksej Nikolajevitsj Arbusov (1908 – 1986).

Dette første møtet ligger mer enn tyve år tilbake i tiden. Jeg var deltager på den Tredje Internasjonale Oversetterkongress i Moskva. Oversettere med spesiell interesse for dramatikk var blitt invitert til et møte med sovjetiske dramatikere. Et møte hvor ingen vesentlige spørsmål ble drøftet, men hvor alt bare var pent og pyntelig – og usigelig kjedelig. Plutselig skulle jeg som eneste norske deltager svare på hva vi hjemme hadde spilt av russisk og sovjetisk dramatikk den siste tiden. Det var pinlig lite. Min redningsplanke ble at Det Norske Teatret nylig hadde spilt «Maria» av Isaak Babel – den store jødiske forfatteren som omkom under Stalins utrenskninger. «Maria» var aldri noensinne blitt oppført i Sovjet – stykket ble regnet som kontroversielt. Og selv i syttiårene snakket man nødig om kontroversielle emner – annet enn hjemme hos seg selv. (Og selv da dekket man telefonen med puter og tepper, og lot vannet renne på badet...). Så et stykke av Babel var et delikat emne, og jeg hadde aldri trodd noen ville utdype temaet.

Men det var én i forsamlingen som ga blaffen i om emnet var kontroversielt eller ei. Det var en mann som spurte og grov, som simpelthen ville vite alt om hvordan vi i Norge hadde spilt «Maria»! Hvert eneste av hans spørsmål røpet den erfarne teatermannen. Og jeg fortalte og fortalte – til jeg plutselig ble klar over at hele møtet var blitt til en dialog mellom oss to – den for meg ukjente mannen og meg. Naturligvis ble jeg nysgjerrig – hvem i all verden var han? Svaret fikk

jeg da møtet var slutt – den vitebegjærlige mannen var en av Sovjets betydeligste dramatikere – Aleksej Nikolajevitsj Arbuzov.

Siden ble det flere møter. Da snakket Aleksej Nikolajevitsj ikke bare teater, men musikk og fotball (han elsket begge deler like lidenskape- lig!), reiser og mat. Og isbading! Det vil si – han kalte det ikke isba- ding, bare gleden ved å svømme – men når en mann på over sytti kaster seg ut i bølgene når vannet bare holder ni grader, kaller jeg det isbading!

Han elsket livet, og var på alle livets områder livsdyrker og livsnyter. Hans privat liv var turbulent, men det vet jeg lite om – jeg var ikke interessert i Moskva-sladder. Men jeg vet at hans barn elsket ham, og elsker minnet om ham. Han tok aldri vare på seg selv, men brant sitt lys i begge ender. Da helbreden sviktet, klaget han aldri. Fra vug- ge til grav hadde han levet et rikt liv etter sitt eget hode – bedre å leve fullt ut, enn å leve lenge, sa han alltid.

Aleksej Arbuzov ble født i Moskva i 1908, og helt fra han var barn elsket han teater. Femten år gammel var han allerede teater elev, et par år senere ferdig utdannet skuespiller. Så kastet han seg over regi, og da han var to og tyve debuterte han som dramatiker.

Gjennombruddet kom i 1938 med dramaet «Tanja». Han var bare tredve år, men hans diktning handlet allerede om mennesker i opp- brudd – og mennesker i oppbrudd, ved skilleveier, skulle bli et stadig tilbakevendende tema i hans dramatik.

I 1939 dannet Aleksej Arbuzov Moskva Studiotheater, et eksperiment- teater hvor mange av hans egne stykker fikk sin ur-premiere. Som praktisk teatermann var han ofte forut for sin tid – på hans teater var forestillingene resultatet av et tett samarbeid mellom forfatter, regissør, scenograf og skuespillere – en arbeidsform som var ny og utfordrende i Moskvas regissørdominerte teaterverden. Resultatet var at unge sku- espillere og regissører flokket seg om ham, man kan trygt si at Arbuzov dannet skole.

Da krigen brøt ut startet Arbuzov sitt frontteater. Jeg har truffet sku- espillere som var med – de spilte ofte så å si i ytterste frontlinje, det var et umenneskelig slit og mange pådro seg skader for livet. Men alle roste de Arbuzovs lederegenskaper og arbeidskapasitet. For hele tiden fortsatte han å skrive – skuespill preget av at forfatteren kjente teatret og dets virkemidler innenfra. Nå trer også slektskapet med Tsjekov tydelig fram – Arbuzov har selv sagt at han setter Tsjekov høy- est av alle.

Først med «En historie fra Irkutsk» (1959) ble Aleksej Arbuzov kjent i Vesten. I dette stykket knyttet han forbindelsen til tveårenes eksperimen- tering, samtidig som han bygget videre på koret fra den greske tragedie. Kanskje ikke så merkelig i og for seg, men et uvant signal fra et teater som ennå ikke var skikkelig tint opp etter Stalintidens sosi- alrealisme. «En historie fra Irkutsk» ble en internasjonal suksess, og innledningen til stor interesse for Arbuzovs dramatik verden over.

Her hjemme er Arbuzov en av de ytterst få sovjetiske dramatikere vi har spilt. «Venner og elskere» som stykket het på Riksteatret, eller «Min stakkars helt» som tittelen var på Det Norske Teatret, ble suksesser. Den florlette teaterleken «Et eventyr fra det gamle Arbat» fikk en god mottagelse da det ble vist i Fjernsynsteatret.

Men størst lykke gjorde «Soloppgang i Riga», eller «En gammeldags komedie» som er stykkets russiske tittel. Wenche Foss og Per Aabel feiret triumfer på Nationaltheatrets scene, men det ville være galt å glemme at Rønnaug Alten og Carl Habel gjorde det samme med Riksteatrets versjon, som ble spilt over halve Norge.

Og nå er turen kommet til Centralteatrets versjon av denne vemods- bitre, Tsjekov – inspirerte komedien. En komedie som ikke er ond- skapsfull, som ikke går ut over noen – som simpelthen er varm, men- neskelig – ja, til og med elegant... Best å kalle den «gammeldags» – Arbuzov må ha kjent oss, han garderer seg allerede i tittelen. I Sovjet sa man ofte at han gjorde seg til talsmann for «ansvarsløs filosofi». Kanskje det var denne «ansvarsløsheten» som fikk folk til å strømme til teatrene overalt hvor stykket ble oppført? I hvert fall jublet publikum fra Moskva til London, fra Paris til Oslo over denne gammeldags komedien hvor de fikk la seg bevege og more. Men selve nøkkelen til stykkets suksess finner vi i noen ord av Erik Pierstorff – Dagbladets legendariske teateranmelder. Han kalte «Soloppgang i Riga» for «det menneskelige teater». Kan det sies bedre?

SOLOPPGANG I RIGA

av Aleksej Arbuzov

Oversatt fra engelsk av Elisabeth Thams

Lidja Vasiljevna: Bente Børsum
Rodion Nikolajevitsj: Helge Reiss

Regi: Anne-Karen Hytten
Scenografi: Erlend Birkeland
Kostymer: William
Lysdesign: Birger Thurn-Paulsen
Inspisient/turnéleder/lyd: Nina Hellum
Sminke/kostyme: Trine Mette Swenson

Suffli: Stig Bråten
Teknisk ansvarlig på turné:
Julian Madsø
Lys: Thomas Gjestland
Rekvisitt: Morten Jacobsen

Musikken er komponert Georges Delerue, og arrangert av Magne Amdahl. Musikere: Ole Bøhn, Arnstein Johansen, Kalle Helgesen, Bjørn Jacobsen, Finn Eriksen, Tom Berg, Leiv Osen og Magne Amdahl.

DEL I.

1. BILDE - HENNES 6. DAG
2. BILDE - HENNES 8. DAG
3. BILDE - HENNES 11. DAG
4. BILDE - HENNES 15. DAG

PAUSE

DEL II.

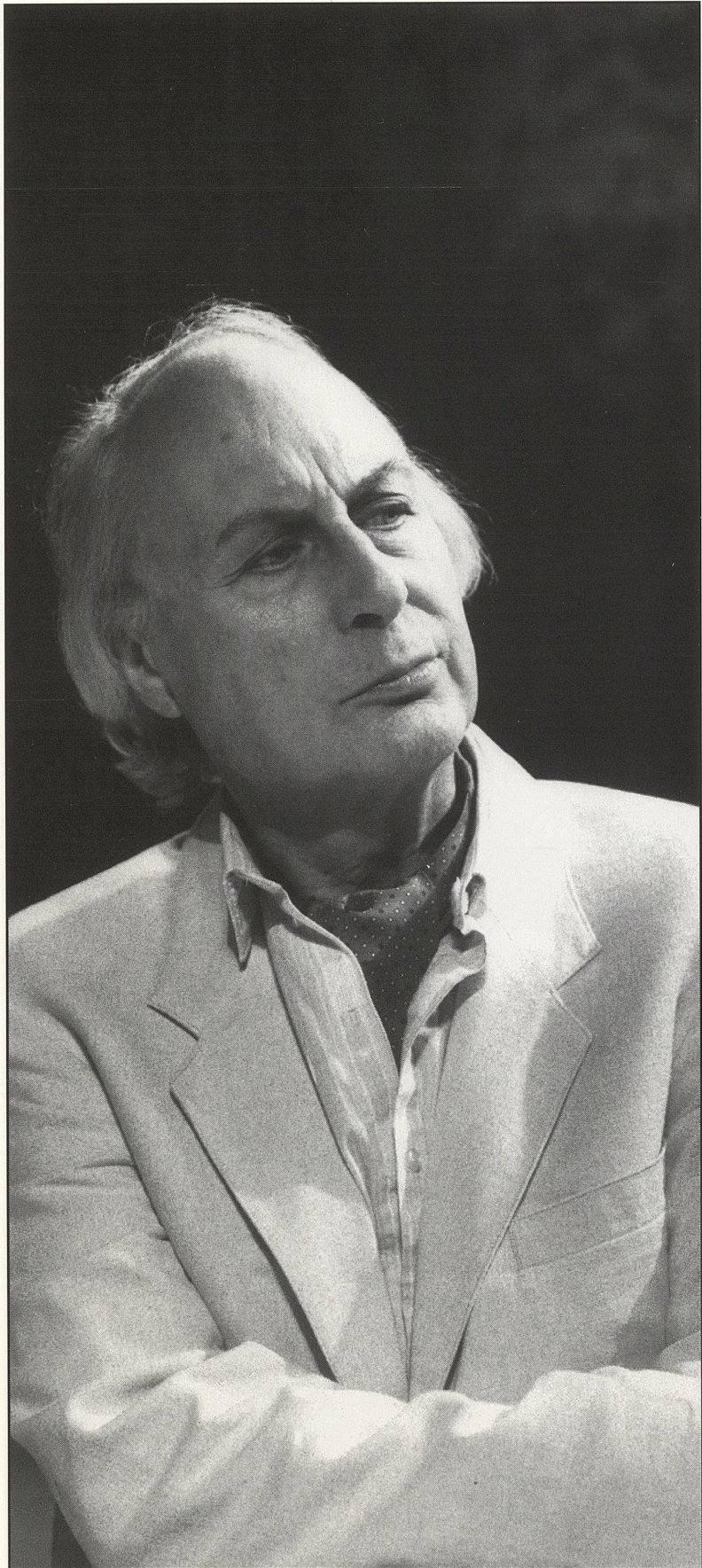
1. BILDE - HENNES 18. DAG
2. BILDE - HENNES 21. DAG
3. BILDE - HENNES 23. DAG
4. BILDE - HENNES 26. DAG
5. BILDE - HENNES 31. DAG

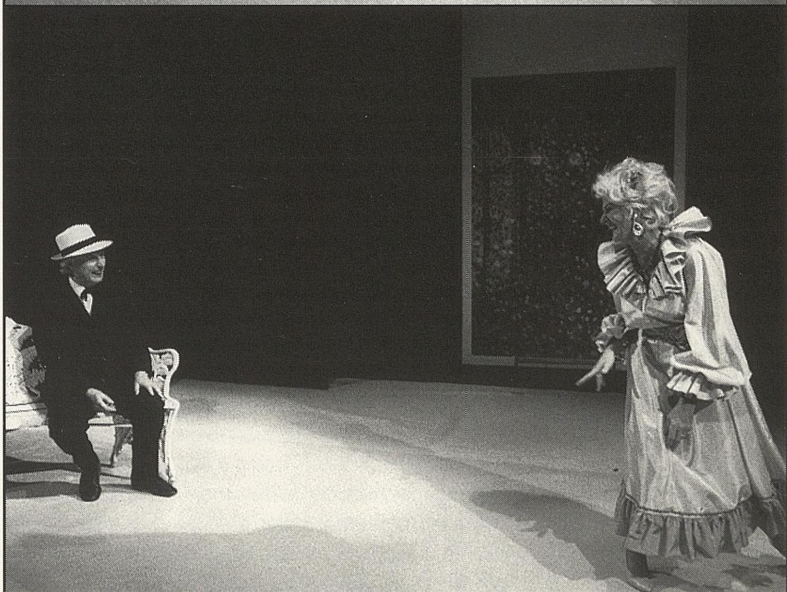
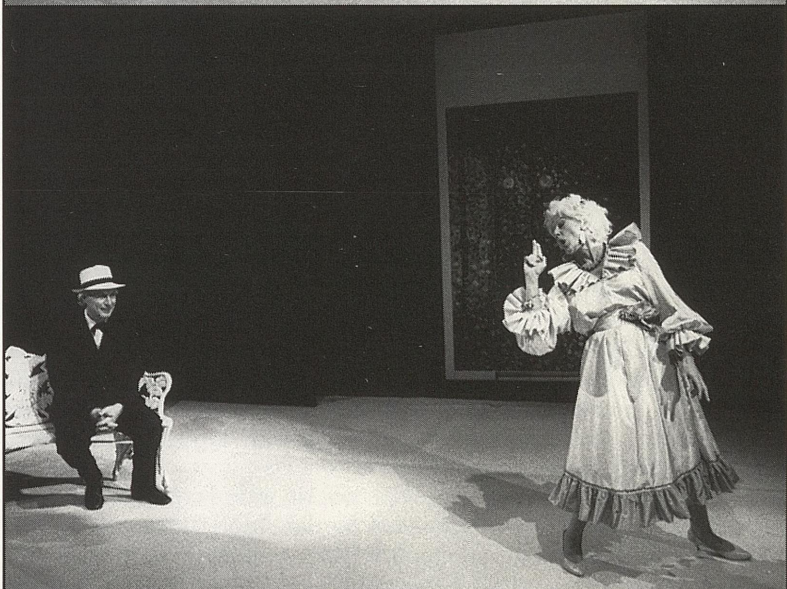

Teaterforlag: Nordiska Teaterförlaget A.B.

Fotografering og lydopptak er ikke tillatt under forestillingen.

EN GOD GAMMELDAGS KOMEDIE

Av Mona Levin

Russeren Aleksej Arbuzovs Soloppgang i Riga er noe så sjeldent som en velskrevet, festlig, rørende, menneskelig kjærlighetskomedie, og de to rollene – Rodion Nikolajevitsj og Lidja Vasiljevna – er noe så sjelden som to bravurnumre for erfarne og «gammeldagse» skuespillere. Gammeldagse i den forstand at de har holdt på en stund, at de kan sitt fag, og at de har stor glede også av å spille i stykker uten de største dybder.

I en tid hvor man ser rett inn i en pistolmunning hver gang man slår på TV, er et skuespill som Soloppgang i Riga en lise for både publikum og aktører. Her er snørr og tårer og kjærlighet og latter – mennesker å bry seg om for publikum, drømmeroller for skuespillerne som får anledning til å spille ut hele registeret.

Vi ser hvor håpløs konstellasjonen mellom Lidja og Rodion er i samme øyeblikk som de møtes: han – overlege, en kommunistisk samfunnsstøtte, byråkrat, striks, bofast, vil ikke forstyrres, og hun – sirkusdame med sans for livets mange gleder, en kvinne som har bodd i koffert, vært gift flere ganger og ikke lar seg styre av vanlige omgangsregler eller tørre prinsipper.

Konstellasjonen Børsum/Reiss har på sin side vært så lykkelig i prøvetiden at de nesten blir nervøse av det. Teaterprøver skal være et helvete, ikke en daglig julaften! Begge har gledet seg til hvert nye møte på scenen, over replikker som faller så lett som den første sneen, over sammen å lete seg frem til nyanser og pauseringer og indre rytmer i stoffet.

– Soloppgang i Riga er ikke litteratur med stor L, men det er varmt og spillbart. Stykket har ni bilder med hver sin kulør. De er som musikk; vi spiller en suite, sier Helge Reiss, som i sin rolle er avvisende og lever i minnet om sin avdøde hustru.

– Det er ingen psykologiske dybder her, men mye psykologi. Gradvis avdekkes de to menneskenes hemmeligheter, de lærer hverandre å kjenne og publikum lærer å forstå dem, sier Bente Børsum, som spiller den modne kvinnen som for lenge siden ga opp alt for mannen hun elsket, en klovn, og fulgte ham på hans vei. For ti år siden forlot han henne, men hennes minner kretser fremdeles om ham.

Lidja og Rodion hankses med sitt savn på vidt forskjellig måte, noe som avspeiles i deres ni møter mens noe vokser frem mellom dem i løpet av noen varme sommeruker.

På ett punkt har de to skuespillerne noe felles med sine respektive roller i Soloppgang i Riga: bofasthet kontra sirkusliv. Helge Reiss har vært ansatt ved Oslo Nye Teater og i all hovedsak hatt sitt virke der siden den første premieren på sin 20-årsdag i 1948. Da var

han statist i Don Juan, Agnes Mowinckel var iscenesetter, og mest av alt husker han at hun var sint! Oslo Nye har vært det faste punkt i hans teaterliv, der han har vokst som kunstner, og særlig i de senere år har det vanket store roller og mange lovord.

Bente Børsum er mer av en teatersigøyner. Hun har spilt overalt, inklusive i en leilighet på Tøyen. Hun var med i den aller første direktesendte TV-teaterforestillingen – Helge Krogs «Blåpapiret» der hun spilte Estelle – og hun har vært rektor ved Statens Teaterhøyskole. Ved Oslo Nye har hun, med diverse permisjoner, vært siden 1979.

De har også begge gjenfunnet seg selv i trange tider; Bente Børsum i forskjellige frigrupperesammenhenger, og Helge Reiss var med på å dramatisere klassikere som Greven av Monte Christo og Den røde Pimpernell, (med gode roller for seg selv!) for TV.

Begge to har opplevet det paradoks at man kan arbeide et helt liv i teater og likevel være forholdsvis ukjent, for så å være med i TV eller film og bli kjendis så å si over natten. For Helge Reiss ble Professor Drøvel publikumsgjennombruddet. (Det var moro, men helt uvirkelig. Voksne folk ble helt sprø på gaten og jeg behøvde ikke vise bankkort!), mens det for Bente Børsum var filmen Mors hus, der hun hadde et incestuøst forhold til sin sønn, spilt av Svein Sturla Hungnes (Jeg fikk Filmkritikerprisen men også et utrolig antall slibrige brev og telefoner, samt en del henvendelser fra folk som trodde jeg var spesialist på incest!)

Selv om Bente Børsum og Helge Reiss har spilt i samme stykke flere ganger, er det første gang de er par på scenen. Andre norske teaterpar som har strålt i rollene som Lidja og Rodion er Wenche Foss og Per Aabel på Nationaltheatret, og Rønnaug Alten og Carl Habel på Riksteatret. Overalt hvor russeren Aleksej Arbusovs stykke er blitt spilt – og det ble en braksuksess over hele verden rundt 1970 – har det trukket publikum som honning trekker bier. Kombinasjonen av det morsomme og det bittersøte, når det er elegant og intelligent skrevet og fremført, slår ikke feil!

– Skuespillerteknisk gir rollene alle muligheter til å bruke det man har lært, både i livet og i teatret. De må spilles avslappet, i en stille tone. Det tar tid å få det nødvendige tekniske fundament for å forme slike roller, men når grunnlaget først ligger der kan man gjøre som musikerne sier: slappe av og la det synge! Dette er ikke noe tekststykke, bare situasjoner, tanker, følelser, fraseringer, og atmosfæren kommer ut av samspillet, sier Reiss som til Kvinneskolen måtte pugge tekst i tre måneder før prøvene begynte, men som i Soloppgang i Riga ikke våget å gå inn i teksten på forhånd i det hele tatt.

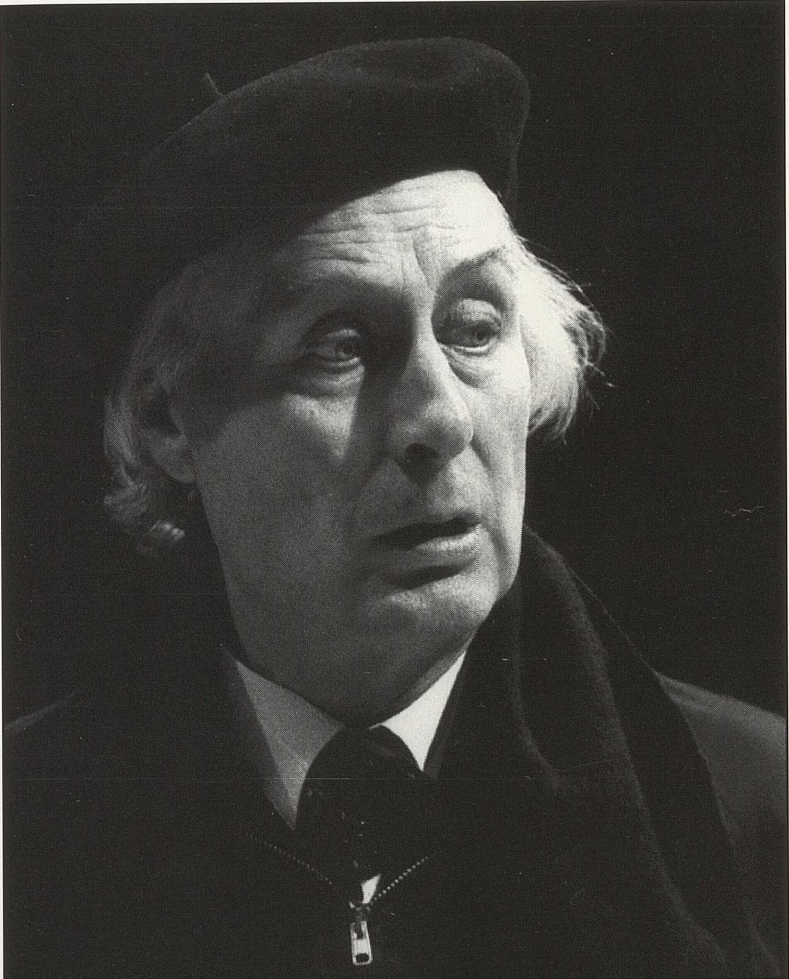
Bente Børsum er aldeles enig. Fra sin rektortid vet hun at i en periode tror teaterskoleelever at de ikke trenger å lære noe. De har talent, ikke sant? Men sannheten er at man må kunne sitt håndverk så grundig at man har lov å glemme det! I Picasso-museet i Barcelona forbløffes man over kunstnerens tegneferdighet, hans anatomiske kunnskaper, hans fullendte skikkelser, livet i en liten hånd. Når man behersker faget så til de grader, har man også lov til å legge det vekk, bryte konvensjonene, skape sin egen form.

– Soloppgang i Riga er så gjennomsiktig at bruk av fiks teknikk øyeblikkelig ville bli avslørt som falske toner. Regissøren, Anne-Karen Hytten, hører den minste urenheter og luker den bort med hard hånd! enes de to skuespillerne om.

Pøvetiden har ikke vært noen kamp, men heller aldri rutinepreget. Den har på mange måter artet seg som et kammermusikalsk arbeid, et duospill der det alltid er rom for nye fortolkninger, for stadig rikere fraseringer og dypere nyanser. Og tilslutt for å slappe av og la det synge...

27705

Depotbiblioteket

97sd 27 705

Turnérute:

Torsdag	15.2	Stjørdal	Turnépremiere
Fredag	16.2	Steinkjer	
Tirsdag	20.2	Risør	
Onsdag	21.2	Lillesand	
Torsdag	22.2	Mandal	
Lørdag	24.2	Gjøvik	
Mandag	26.2	Hov i Land	

Med forbehold om endringer